تئوری و هارمونی بنیادین جَز

بامداد خوشقدمی

Shiraz-Beethoven.ir

نقش جهان
تهران ۱۳۹۷

Shiraz-Beethoven.ir

فهرست

گفتار نویسنده ۱۱

پیش‌گفتار پژفسور «کریستین مولباخر» ۱۷

بخش نخست ـ چگونگی نام‌گذاری آکوردها در سبک جَز ۱۹

۱-۱. آکوردهای تریاد ۱۹

۱-۱-۱. آکوردهای ماژور (بزرگ) ۲۰

۱-۱-۲. آکوردهای مینور (کوچک) ۲۰

۱-۱-۳. آکوردهای کاسته ۲۱

۱-۱-۴. آکوردهای افزوده ۲۱

۱-۲. چهارمین نت آکورد ۲۱

۱-۲-۱. آکوردهای هفتم ۲۲

۱-۱-۲-۱. استثناءها در نام‌گذاری آکوردهای هفتم ۲۲

۱-۱-۱-۲-۱. آکورد «هفتمِ کاسته» ۲۲

۱-۱-۱-۲-۲. آکورد «هفتمِ نیم‌کاسته» ۲۳

۱-۱-۱-۲-۳. آکورد هفتم نمایانِ افزوده ۲۳

۱-۱-۲-۲. آکوردهای ششم ۲۴

۱-۳. تَش‌ها ۲۴

۱-۴. کوته‌نوشت در نام آکوردها ۲۵

تمرین‌های بخش نخست ۲۶

بخش دوم ـ آکوردهای دیاتُنیک در گام مینور و ماژور ۲۷

۲-۱. «نت‌های راهبر» [محسوس‌ها] و مفهوم بنیادینِ تُنال و مُدال ۲۷

Shiraz-Beethoven.ir

۲-۲. گام ماژور ۲۹
۲-۲-۱. آکوردهای دیاتُنیک گام ماژور ۲۹
۲-۲-۲. فانکشن آکوردهای دیاتُنیک گام ماژور ۲۹
۲-۲-۲-۱. درآمدی به جایگزین‌های فانکشنال در تئوری موزیک کلاسیک ۳۱
۲-۲-۳. کادانس جَز در گام ماژور ۳۴
۲-۲-۴. تئوری گامِ آکورد ۳۵
۲-۲-۵. تنش‌های مجاز ۳۵
۲-۲-۶. بررسی آکوردهای دیاتُنیک گام ماژور ۳۷
۲-۲-۶-۱. آکورد درجه‌ی I ۳۷
۲-۲-۶-۲. آکورد درجه‌ی II ۳۸
۲-۲-۶-۳. آکورد درجه‌ی III ۳۸
۲-۲-۶-۴. آکورد درجه‌ی IV ۳۸
۲-۲-۶-۵. آکورد درجه‌ی V ۳۹
۲-۲-۶-۶. آکورد درجه‌ی VI ۳۹
۲-۲-۶-۷. آکورد درجه‌ی VII ۳۹
۲-۲-۷. چکیده‌ی آکوردهای دیاتُنیک گام ماژور ۴۰
۲-۳. گام مینور ۴۰
۲-۳-۱. آکورد درجه‌ی پنجم دگردیسیده (آلترِه‌شده) در گام مینور ۴۲
۲-۳-۲. گام و تنش‌های آکورد درجه‌ی پنجم دگردیسیده ۴۳
۲-۴. آکورد V7sus ۴۵
۲-۵. کادانس فریجا ۴۷
۲-۶. چگونگی نگارش آکوردهای دیاتُنیک گام ماژور و مینور در واکاویِ آنالیزِ هارمونیک ۴۹
تمرین‌های بخش دوم ۵۱

بخش سوم ـ پایه‌انگاری ۵۳
۳-۱. هفتم‌های نمایان در جایگاه آکورد هدف در پایه‌انگاری ۵۴
۳-۲. نمایان‌های ثانویه و دوم‌های وابسته‌شان ۵۴
۳-۲-۱. چگونگی نگارش آکوردهای نمایان ثانویه و دوم‌های وابسته در واکاوی هارمونیک ۵۵
۳-۲-۲. تنش‌ها و گامِ مربوط به نمایان‌های ثانویه و درجه‌های دوم وابسته ۵۵
۳-۳. دگردیسیدنِ آکوردهای هفتم نمایان ۵۸
۳-۴. نکاتی در زمینه‌ی نگارش نام آکوردهای نمایان ۵۹
۱۱# یا ♭5 در نگارش نام آکورد هفتم نمایان؟ ۵۹
۱۳♭ یا ♯5 در نگارش نام آکورد هفتم نمایان؟ ۶۰

Shiraz-Beethoven.ir

۲-۱۰. چگونگی نگارش واکاویِ ملودیک ۱۲۳
تمرین‌های بخش دهم ۱۲۶

بخش یازدهم ـ درآمدی بر هارمونیزاسیون و آرایمان ۱۲۷
۱-۱۱. هم‌بانگ‌نویسی (چیزی همراه ملودی اصلی رخ می‌دهد) ۱۲۷
۱-۱-۱۱. یگانِ هم‌بانگ ۱۲۷
۱-۱-۱-۱۱. آواچینی چهارصداییِ بسته ۱۲۸
۲-۱-۱-۱۱. روش‌های بازهارمونیزه‌ی نت نزدآیند ۱۳۱
۳-۱-۱-۱۱. ملودی آزاد ۱۳۵
۴-۱-۱-۱۱. آواچینیِ فروافتاده ۱۳۶
۵-۱-۱-۱۱. قوانین فراگیر برای همه‌ی گونه‌های آواچینی ۱۳۶
۱-۵-۱-۱-۱۱. آستانه‌ی به‌کارگیری فاصله‌های بَم ۱۳۸
۶-۱-۱-۱۱. آواچینی «دوبل لید» ۱۴۰
۷-۱-۱-۱۱. آواچینی پنج‌صدایی بسته ۱۴۰
۸-۱-۱-۱۱. آواچینی گسترده ۱۴۱
۹-۱-۱-۱۱. آواچینی کوارتال ۱۴۳
۱۰-۱-۱-۱۱. آواچینی خوشه‌ای ۱۴۵
۱۱-۱-۱-۱۱. آواچینی بَرساختین ۱۴۶
۱۲-۱-۱-۱۱. آواچینی هیبرید ۱۴۹
۱-۱-۱۱. دوصدانویسیِ هم‌بانگ ۱۵۱
۲-۱-۱۱. چند آموزه‌ی بنیادین در هارمونیزه کردن ملودی ۱۵۳
۳-۱-۱۱. هَماد هم‌بانگ ۱۵۵
۱-۳-۱-۱۱. جفت‌شدگی ۱۵۶
۲-۳-۱-۱۱. قانون‌های آواچینی هَمادین ۱۵۸
۲-۱۱. هارمونیِ زمینه ۱۵۸
۱-۲-۱۱. دو صدانویسی کنترپوانیک ۱۵۹
۲-۲-۱۱. نوشتن هارمونیِ زمینه برای یک ملودی ۱۶۱
تمرین‌های بخش یازدهم ۱۶۶

بخش دوازدهم ـ درآمدی بر جَزِ مُدال ۱۶۷
۱-۱۲. آواچینی سوم‌ها ۱۶۸
۱-۱۲. آواچینی کوارتال در بافتار مدال ۱۶۹
۳-۱۲. ریتم هارمونیک و بافتار مدال ۱۷۱

۴-۱۲. آواچینیِ مُدالِ آکورد پایه ۱۷۲
پیوست ۱: ۱۷۴
پیوست ۲: ۱۷۵
بُن‌مایه‌ها ۱۷۷
واژه‌نامه ۱۷۹

Shiraz-Beethoven.ir

Shiraz-Beethoven.ir

گفتار نویسنده

سال‌ها پیش از آن که برای تحصیل آهنگسازی و تئوری جَز به اتریش بیایم، برای فراگیری بنیادهای تئوریک این سبک هیچ کتابِ درخور و مناسبی در بازار ایران نیافتم. پس از چند سال که این‌بار با توشه‌ای از آنچه نزد گروهی از بهترین استادان اروپایی آموخته بودم به ایران برگشتم، باز هم نتوانستم در بازار ایران کتابی فراگیر و همه‌جانبه در زمینه‌ی تئوری و هارمونی جَز بدون گرایش به نوازندگیِ یک ساز ویژه بیابم. در این میان ترجمه‌ی کتاب «مارک لوین[1]» یک استثناء بود که می‌شد آن را فروغی در تاریکی دانست ولی یک بُن‌مایه هیچ‌گاه نمی‌تواند به تنهایی در راستای آموزش سبکی به گستردگیِ جَز بَسنده باشد. از سوی دیگر، مهم است که کتابی با اندیشه‌ی برخاسته از زبان فارسی در این زمینه نوشته شود. چرا که زبان، ابزار اندیشه است و منطقِ چیره بر هر زبانی روشِ اندیشیدنِ سخنورانِ آن زبان را می‌بالاند. دستاورد تلاشی سه‌ساله در این راستا، کتابی است که پیشِ‌رو دارید.

پیش از هر چیز گفتنی است که آنچه در کتاب‌های هارمونی به عنوان «قانون» معرفی می‌شود، مانند آنچه که در فیزیک و ریاضی با آن سروکار داریم نیست، بلکه در حقیقت «خط‌مشی»ها و «رهنمود»هایی است برای رسیدن به یک صدادهی استاندارد در یک سبک مشخص. از همین روی، میان بُن‌مایه‌های گوناگون، دگرسانی‌ها و گاه ناسازگاری‌هایی هست که ریشه در نگاهِ نایکسانِ نگارندگان‌شان به رخدادهایِ شنیداریِ بیرونی دارد. همچنین وجود استثناءها نمی‌تواند یک خط‌مشی را نقض بکند، حال آن که برای نقض یک قانون وجود تنها یک استثناء بَسنده است. پس باید خود را برای رویارویی با استثناءها آماده ساخته و به هیچ‌یک از این خط‌مشی‌ها نگاهی جامد و سخت نداشته باشید.

---

۱. مارک لوین، «تئوری، هارمونی و فرم در موزیک جَز»، برگردان شهاب طالقانی، نقش جهان، ۱۳۹۴.

Shiraz-Beethoven.ir

بخش نخست

چگونگی نام‌گذاری آکوردها در سبک جَز

برای نام‌گذاری آکوردها در سبک جَز، استانداردها و روش‌های گوناگونی وجود دارد. در این کتاب به یکی از پرکاربردترین این روش‌ها می‌پردازیم.

نام هر آکورد از سه بخش ساخته می‌شود.

۱. بخش نخست که نمایانگر گونه‌ی آکورد تریاد (آکورد سه‌نتی) است.

۲. بخش دوم، نمایانگر چهارمین نت آکورد است. این نت به فاصله‌ی هفتم و یا ششم از ریشه‌ی آکورد[1] است.

۳. بخش سوم، بیانگر تنش[2]های آکورد است که نت‌هایی معمولاً از جنس فواصل نهم، یازدهم و سیزدهم هستند که برای رنگ‌آمیزی به آکورد افزوده می‌شوند.

در ادامه به بررسی هر سه بخش به‌صورت جداگانه می‌پردازیم و در پایان، چگونگی چینش این سه بخش در کنار یکدیگر و ساختن نام آکورد را برخواهیم رسید.

۱-۱. آکوردهای تریاد[3]

آکوردهای تریاد به آکوردهای سه‌صدایی‌ای گفته‌می‌شود که از سوم‌های پیاپی ساخته شده و

---

۱. در این کتاب برای کاهش کژفهمی از سوی هنرجویان از واژه‌ی «ریشه‌ی آکورد» برای نتی که آکورد بر روی آن ساخته می‌شود [برابر Root در انگلیسی] و همچنین از واژه‌ی «پایه» برای نامیدن نت آغازین گام [برابر tonic در انگلیسی] بهره می‌بریم.

2. Tensions / Extensions

3. Triads

Shiraz-Beethoven.ir

فاصله‌ی نت‌های آن از ریشه‌ی آکورد برابر سوم و پنجم است. آکوردهای تریاد خود بر دو دسته‌ی زیر تقسیم می‌شوند:

۱. آکوردهای تریاد کامل
۲. آکوردهای تریاد غیرکامل

آکوردهای تریاد کامل آنهایی هستند که میان ریشه و پنجم آکورد فاصله‌ی پنجم درست باشد. این دسته، خود دربرگیرنده‌ی آکوردهای ماژور و مینور است. آکوردهای تریاد غیرکامل آنهایی هستند که میان ریشه و پنجم آکورد فاصله‌ی پنجم کاسته یا پنجم افزوده باشد. این دسته، خود دربرگیرنده‌ی آکوردهای کاسته و افزوده است که سپس‌تر درباره‌ی آنها خواهیم آموخت.

۱-۱-۱. آکوردهای ماژور (بزرگ)[1]

دربرگیرنده‌ی فواصل سوم بزرگ و پنجم درست از ریشه‌ی آکورد می‌باشند. برای نگارش یک آکورد ماژور نیاز به هیچ نشانه‌ای نیست و تنها نگاشتن نام الفبایی نتِ[2] ریشه‌ی آکورد با حرف بزرگ بَسنده خواهد بود.

در نگاره‌ی پیش‌رو آکورد "دو ماژور" را می‌بینید:

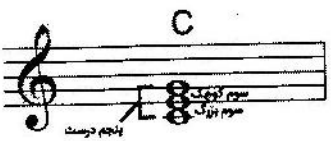

۱-۱-۲. آکوردهای مینور (کوچک)[3]

دربرگیرنده‌ی فواصل سوم کوچک و پنجم درست از ریشه‌ی آکورد می‌باشد. برای نگارش یک آکورد مینور، تنها نگاشتن حرف کوچک m و یا علامت خط تیره " - " در کنار نام الفبایی ریشه‌ی آکورد کافی است (گاهی از نشانه‌های min و mi نیز برای نگارش آکوردهای مینور بهره برده می‌شود).

در نگاره‌ی پیش‌رو آکورد "دو مینور" را می‌بینید:

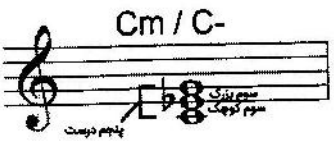

1. Major chord
2. A= لا B= سی C= دو D= رِ E= می F= فا G= سل
3. Minor chord

Shiraz-Beethoven.ir

۳-۱-۱. آکوردهای کاسته[1]

دربرگیرنده‌ی فواصل سوم کوچک و پنجم کاسته از ریشه‌ی آکورد می‌باشد. برای نگارش یک آکورد کاسته، تنها بَسنده است که پسوند dim[2] و یا یک دایره‌ی کوچک مانند علامت درجه را در کنار نام الفبایی ریشه‌ی آکورد بنویسیم .

در نگاره‌ی پیش‌رو آکورد "دو کاسته" را می‌بینید:

۴-۱-۱. آکوردهای افزوده[3]

دربرگیرنده‌ی فواصل سوم بزرگ و پنجم افزوده از ریشه‌ی آکورد می‌باشند. برای نگارش یک آکورد افزوده، تنها کافی است که پسوند aug[4] و یا علامت + را در کنار نام الفبایی ریشه‌ی آکورد بنویسیم.

در نگاره‌ی پیش‌رو آکورد "دو افزوده" را می‌بینید:

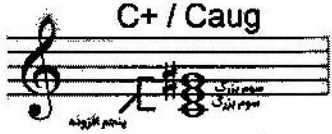

۲-۱. چهارمین نت آکورد

نت چهارم یک آکورد، دومین گروه از دسته‌بندی ما برای نام‌گذاری آکوردها در سبک جَز است.

برای افزودن نت چهارم به آکورد، چهار گزینه وجود دارد:

۱. افزودن فاصله‌ی هفتم بزرگ از ریشه‌ی آکورد

۲. افزودن فاصله‌ی هفتم کوچک از ریشه‌ی آکورد

۳. افزودن فاصله‌ی هفتم کاسته از ریشه‌ی آکورد[5]

۴. افزودن فاصله‌ی ششم بزرگ از ریشه‌ی آکورد

---

1. Diminished chord

۲. کوته‌نوشت واژه‌ی Diminished

3. Augmented chord

۴. کوته‌نوشتِ واژه‌ی Augmented

۵. فاصله‌ی هفتم کاسته به آکورد تریاد کاسته افزوده می‌شود و دستاورد آن آکورد هفتم کاسته است.